

DOI 10.52260/2304-7216.2025.1(58).43

ӨЖ 332.143

GTAMP 06.61.33

К.Б. Шалдарбеков, PhD, қауымд. профессор¹**З.С. Нурмухамбетова**, магистр, аға оқытушы¹**А.А. Джолдасов**, PhD докторанты²**Д.О. Сатыбалдиева**, PhD, қауымд. профессор²*М.Х. Дулати атындағы Тараз университеті,
Тараз қ., Қазақстан¹**Қ.И. Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық
зерттеу университеті, Алматы қ., Қазақстан²*

* – негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)

e.mail: d.satybaldiyeva@satbayev.university

АЙМАҚТЫҚ ИНДУСТРИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУ МЕХАНИЗМІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Мақалада аймақтық индустриялық жобаларды басқару механизмін жетілдіру мәселелері қарастырылған. Зерттеу барысында аймақтық деңгейдегі инвестициялық саясаттың теориялық аспектілері және негізгі ұғымдары талқыланды. Авторлар аймақтық жобалардың жіктелуін көрсетті және аймақтық жобаларды басқару үдерісін сипаттады. Мақалада «Жоба» және «Жобаларды басқару» ұғымдарына қатысты теориялық ұстанымдар жүйеленіп, отандық және шетелдік авторлардың көзқарастарына негізделген әдеби шолу жүргізілді. Зерттеу нәтижесінде авторлар аймақтық индустриялық жобаларды іріктеу үдерісін жетілдіруге бағытталған жобаларды басқару механизмінің құрылымдық схемасын ұсынды. Бұл ұсынылған схема аймақтық деңгейдегі жобаларды көпкритерийлі бағалау негізінде сұрыптап, аймақтың стратегиялық даму басымдықтары мен экономикалық әлеуетіне сәйкес келетін тиімді жобалар портфелін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Авторлар ұсынған схемада инвестициялық жобаларды басқарудың арнайы аймақтық органы құрылуы тиіс. Ол орган әр жоба бойынша жобаларды басқару командасын анықтайды және олар аймақтың басым бағыттары бойынша жобаларды алдын – ала іріктеуі тиіс. Арнайы аймақтық органмен бірігіп жұмыс істейтін негізгі тұлғалар - сарапшылар болуы тиіс. Сарапшылар жобаларға алдын ала талдау жүргізеді, әр жобаның мүмкін болатын тәуекелдерін анықтайды және портфельге жобаларды қосу үшін жобаларды іріктейді. Осы зерттеудің нәтижелері осы бағытта зерттеу жүргізетін ғалымдарға және аймақтық мемлекеттік органдардың қызметкерлері үшін қызығушылық тудыруы мүмкін.

Кілт сөздер: инвестициялық жоба, аймақтық индустриялық жоба, инвестициялық саясат, жобаларды іріктеу, аймақтық жобалар портфелі, жобаларды басқару механизмі, сарапшылар.

Ключевые слова: инвестиционный проект, региональный индустриальный проект, инвестиционная политика, отбор проектов, портфель региональных проектов, механизм управления проектами, эксперты.

Keywords: investment project, regional industrial project, investment policy, project selection, regional project portfolio, project management mechanism, Experts

JEL classification: R1

Кіріспе. Қазақстан экономикасын модернизациялау жағдайында аймақтық факторлар ерекше орын алады. Аймақтық факторлар өз кезегінде экономикадағы құрылымдық өзгерістердің нәтижесін, динамикасын және қарқынын анықтайды.

Кез келген мемлекет үшін аймақтық дамудың дұрыс моделін таңдау өте маңызды болып табылады, өйткені оның негізінде аймақтық саясатты жүзеге асырудың әдістері, формалары таңдап алынады.

Қазақстан Республикасында 2018 жылы «Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары» бекітіліп, қабылданды. Бұл жоспардағы көзделіп отырған реформаның бірі – ҚР қуатты аймақтарды қалыптастыру. Қуатты аймақтарды қалыптастыру сол аймақтардағы бар жергілікті әлеуетті тиімді пайдалану арқылы көзделіп отыр.

Қазақстан Республикасының әр аймағы ерекше болып келеді. Аймақтағы табиғи ресурстардың болуы немесе аймақтың тиімді географиялық орналасуы сол аймақтың дамуының негізі бола алады. Осыған байланысты, аймақтық деңгейде іске асырылатын инвестициялық сипаттағы индустриялық

жобалар, ең алдымен, сол аумақтың әлеуметтік-экономикалық даму стратегиясымен, өндірістік мамандануымен және қолда бар ресурстық-экономикалық әлеуетімен өзара үйлесімді болуы тиіс.

Өнеркәсіптік даму көптеген аймақтар үшін стратегиялық бағыт бола отырып, капиталды көп қажет ететін жобаларды іске асыруды ғана емес, сонымен қатар жергілікті ресурстарды — материалдық және адами ресурстарды сауатты тартуды да көздейді. Сондықтан, аймақтық индустриялық бастамаларды басқарудың қолданыстағы модельдерін қайта қарастырудың объективті қажеттілігі туындайды. Бұл ретте басқару механизмін жетілдірудің негізгі бағыты аймақтық әлеуеттің барлық элементтерін неғұрлым толық және жүйелі пайдалануға бағытталуы тиіс.

Зерттеу мақсаты - аймақтық индустриялық жобаларды тиімді басқаруға бағытталған механизмді жетілдіру жолдарын ұсыну.

Мақсатқа жету үшін мына міндеттерді шешу көзделіп отыр:

- аймақтық жобаларды басқару процессін теориялық тұрғыда зерттеу;
- қазіргі басқару механизмінің негізгі проблемаларын анықтау;
- аймақтық индустриялық жобаларды басқару механизмінің схемасын ұсыну.

Зерттеу әдістері ретінде - абстракциялау және жалпылау, құрылымдау және жүйелеу сияқты экономиканы зерттеудің теориялық әдістері қолданылды.

Әдебиеттік шолу. Аймақтық саясат теориясын қарастыру үшін ең алдымен «Аймақ», «Өңір» сияқты түсініктерді анықтап алуымыз керек.

Н.А.Ундрицовтің пікірінше, аймақ – белгіленген шекаралары бар, белгілі бір дәрежедегі автономияға ие территориялық бірлік [1]. Аймақ автономияға ие болғанымен, біртұтас жүйенің (мемлекеттің) бөлігі ретінде қарастырылады.

«Аймақ» сөзі латынның «Regio» деген сөзінен шыққан және «облыс, өңір, аумақ» ретінде түсіндіреді [2]. Осы тұрғыдан түсіндіруді дұрыс деп тұжырымдауға болады. Мысалы, Қазақстан Республикасы жеке аймақтарға бөлінген және әр облысты өңір, аймақ, аумақ деп те атауға негіз бар. Ол бір жағынан ҚР-ның құрылымы бойынша унитарлы мемлекет болуымен түсіндіріледі. Сондықтан, біздің елімізде «Өңір» және «Аймақ» сөздерін синоним ретінде қарастыруымызға болады.

Федеративтік мемлекеттерде бұл екі сөз әр түрлі мағынада қарастырылуы мүмкін. Мысалы, Ресей Федерациясында өңір ретінде бірнеше жеке облыстардың бірігуін қарастырып айтады. Кейбір мемлекеттерде өңір өзінің масштабы бойынша аймақтан көбірек болуы мүмкін. Еуропа елдерінде «Аймақ» ретінде географиялық жағынан көршілес бірнеше дербес мемлекеттердің бірігуін айтады (орталық еуропалық аймақ, батыс еуропалық аймақ).

Әр аймақты үлкен әлеуметтік - экономикалық жүйенің бір бөлігі ретінде қарастыруға болады. Әлеуметтік - экономикалық жүйе өзінің күрделілігімен және салалық сипатының әр - түрлі болуымен сипатталады [3].

Жоғарыда қарастырылған авторлардың ойларын синтездеп, тұжырымдайтын болсақ, онда аймақ ретінде – жеке облыс, республикалық маңызы бар қала сияқты белгілі бір территорияны қарастыруымызға болады. Ол территориялардың мемлекет ішіндегі нақты географиялық орны, басқарушылық құрылымы, белгілі бір мамандануы бар экономикасының құрылымы, ресурстары болады.

Әр аймақтың территориясында ресурстардың бар болуына байланысты, өзінше жеке мамандануы пайда болады. Аймақтың мамандануына сәйкес сол аймақтағы әлеуметтік – экономикалық саясат жүргізілуі тиіс. Өйткені аймақ өте күрделі жүйе болып табылады және ол үнемі дамып, өзгеріп және күрделеніп отырады. Осыған сәйкес, аймақтық саясат әр аймақтың ерекшеліктерін ескере отырып жүргізілуі керек.

«Аймақтық саясат» түсінігінің анықтамасы әр қандай болып келеді. Кейбір зерттеушілер «Аймақтық мемлекеттік саясат» - ол халықтың өмір сүру жағдайлары мен экономиканы кеңістіктік ұйымдастыру деп түсіндіреді. Мемлекеттің кеңістіктік дамуының негізінде ресурстық әлеуетті неғұрлым тиімді пайдалануды қамтамасыз ететін өндіргіш күштердің орналасуы қарастырылады [4,5].

Кейбір ғылыми еңбектерде – «Аймақтық саясат - бұл мемлекеттік билік құрылымдарының заңнамалық негізде жүзеге асыратын мақсатты қызметі. Ол аймақтық деңгейдегі ұйымдық, әлеуметтік және экономикалық құрылымдарда теріс үрдістердің алдын алуға, сонымен қатар институционалдық негізде тұрақты әрі оң өзгерістерге қол жеткізуге бағытталған. Мұндай саясат

аймақтардың теңгерімді дамуын қамтамасыз ету мен олардың әлеуетін тиімді іске асыруды көздейді» деп көрсетіледі [6].

Жалпы көріп отырғанымыздай, аймақтық саясаттың басты мақсаты - сол аймақтың мамандануына, ресурстық әлеуетін және бәсекелік артықшылықтарын тиімді пайдалануына қарай оны дамыту және экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

Индустрия терминіне келетін болсақ – ол техника көмегімен жүзеге асырылатын өндірісті білдіреді. Барлық өнім өндіретін өндіріс түрлерін индустриалдық өндіріс деп атауға болады. Яғни, индустрия сөзін өнеркәсіп, өнеркәсіптік кәсіпорын, өнеркәсіптік өндіріс, өндіріс деген синонимдермен ауыстыруға болатын сияқты.

Қазіргі ғылыми әдебиеттерде «Аймақтық жоба», «Аймақтық индустриалдық жоба» деген ұғымдардың нақты түсінігі жоқ, бірақ «Жоба», «Жобаларды басқару» ұғымдарының анықтамалары өте көп кездеседі.

«Жоба» ретінде - бірегей нәтиже беретін іс-шаралардың дәйекті кешенін атайды [7]. Кейбір авторлардың ойынша, «Жоба – бұл алдын ала тыңғылықты тексерілген, жоспарланған туынды немесе физикалық объектілердің, технологиялық үдерістердің және ұйымдастырушылық құжаттардың туындысы» [8].

Аймақтық деңгейде жүзеге асырылатын жобаларға келетін болсақ, олар өздерінің сипаты бойынша біршама күрделі болып келеді және сәйкесінше оның түсініктемелері де өте ауқымды.

Зерттеуші Д.П. Малышев бұл түсінікке төмендегідей анықтама береді – «Аймақтық инвестициялық жобалар – аймақтың әлеуметтік экономикалық мақсаттарына сай келетін, аймақ үшін маңызы бар және аймақтың бизнес, инфрақұрылым, әлеуметтік саладағы объектілерін дамытуға бағытталған өзара байланысты іс шаралардың жүйесі» [9].

Зерттеу барысында талданған анықтамалар негізінде аймақтық индустриялық жобалардың мазмұндық жағынан басқа жобаларға қарағанда анағұрлым күрделірек екендігі анықталды. Әдетте, жекелеген жобалар салыстырмалы түрде қарапайым құрылымға ие болып, оларды басқару барысында алдын ала қалыптасқан стандартты құралдар мен әдістерді тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Ал аймақтық индустриялық жобалар әртүрлі мүдделі тараптардың қатысуымен және кең ауқымды ресурстық талаптармен ерекшеленетін кешенді жүйелер ретінде сипатталады. Аймақтық жобаларды басқару өте күрделі болып келеді, себебі оларды жүзеге асыруда сол аймақтың әлеуеті, даму бағыттары, стратегиясы өзінің әсерін тигізеді. Бұл тұрғыдан алып қарағанда, аймақтық индустриалдық жобаларды басқару кешенді түрде жүргізілуі керек. Көптеген заманауи зерттеушілер аймақтық жобаларды аймақтық билік органдары тарапынан кешенді қолдаудың қажеттілігін ерекше атап көрсетуде. Жергілікті билік органдары аймақтың даму стратегиясына аймақтық жобаларды сәйкестендіру керек [10].

Ғылыми әдебиеттерді талдаудың нәтижелері көрсеткендей, аймақтық индустриялық жоба деп белгілі бір аймақтың аумағында жүзеге асырылатын, оның әлеуметтік-экономикалық даму деңгейін арттыруға бағытталған және жалпы аймақтық даму стратегиясының басымдықтарына сәйкес келетін жобаны түсінуге болады.

Осыған сәйкес, аймақтық индустриалдық жобаларды басқару үдерісіндегі ең маңызды мәселе – белгісіздік жағдайында аймақ үшін ең тиімді және басым жобаларды іріктеп алу және оларды нәтижелі жүзеге асыру. Аймақтық индустриалдық жобаларды басқару белгілі бір тәсілдердің көмегімен кешенді түрде жүргізілуі керек екендігі белгілі болды. Сол үшін, аймақтық индустриалдық жобаларды басқару механизмінің схемасын ұсынуымыз керек.

Негізгі бөлім. Әдебиеттік шолу бөлімінде көрсетілгендей, барлық аймақтық жобалар 3 топқа бөлінеді. Бизнес саласындағы жобаларға пайда табуды көздейтін барлық жобалар (өнеркәсіп, қызмет көрсету, ауыл шаруашылығы) жатады. Әлеуметтік жобалар пайда табуды көздемейді, бірақ сол аймақтың әлеуметтік мәселелерін шешуге қажет жобалар (мектеп салу, ауруханалар құрылысы және т.б.). Инфрақұрылымдық жобалар – сол аймақта жолдар салу, сумен жабдықтау, электр желілерін тарту, газбен жабдықтау.

Аймақта жүзеге асырылатын басқа жобалар, мысалы ғылыми жобалар сол бизнес саласындағы кәсіпорындардың ықпалымен және қолдауымен жүзеге асырылады. Аймақтық индустриалдық жобалар сол бизнес саласындағы жобалар құрамына кіреді.

Сурет – 1. Аймақтық жобалардың жіктелуі

* [9] дереккөз бойынша құрастырылған

Жобаларды басқару - шектеулі ресурстар жағдайында (уақыт, қаржы және адами капитал) нақты мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған жүйелі және жоспарлы басқару қызметі ретінде сипатталады. Ол белгіленген жоспарлар мен бағдарламаларды тиімді іске асыру үшін басқару процестерін үйлестіруді, ресурстарды оңтайлы бөлуді және нәтижеге бағдарланған тәсілді қажет етеді. Аймақтық жобаларды басқару процесі келесі суретте көрсетілген.

Сурет – 2. Аймақтық жобаларды басқару және жүзеге асыру процесі*

* [9,10] дереккөз бойынша құрастырылған

Аймақтық жобаларды басқару процесі – сол аймақтың дамуының басым бағыттарын анықтау, инвестициялық жобаларды іріктеу және оларды бағалауды қамтиды.

Қазіргі кезеңде Қазақстандағы аймақтық индустриялық жобаларды басқару саласында жергілікті атқарушы органдар бірқатар маңызды қызметтерді жүзеге асырады. Атап айтқанда, олар қаржылық, ақпараттық және инфрақұрылымдық қолдау көрсету, сондай-ақ жобалардың орындалу барысын бақылау сынды міндеттерді атқарады. Жобаларды индустрияландыру картасына енгізу туралы шешім аймақтық үйлестіру Кеңесінің ұсынысына негізделіп қабылданады.

Қазіргі таңда жергілікті билік өкілдері жобаларды бағалау мен мемлекеттік қолдау шараларын іске асыру барысында белгілі бір критерийлерді басшылыққа алады. Бұл критерийлерге - жобаның инновациялық болуы, нарықтағы бәсекеге қабілеттілік деңгейі мен ауқымдылығы жатады. Дегенмен, әрбір аймақтың өзіндік өндірістік мамандану ерекшеліктері мен даму әлеуеті бар екенін ескеру қажет. Осыған байланысты, жобаларды дұрыс іріктеу үшін нақты және дәйекті критерийлер жүйесін қалыптастырудың өзектілігі артып келеді.

Ресми деңгейде Қазақстан Республикасының Үкіметі жобаларды іріктеу критерийлерін бекіткенімен, барлық аймақтардың бір-бірінен әлеуметтік-экономикалық, географиялық және өндірістік ерекшеліктер бойынша айырмашылығы бар екенін ұмытпаған жөн. Осы орайда, жобаларды іріктеу кезінде қолданылатын критерийлердің тізбесін кеңейту қажеттігі туындайды.

Индустриялық жобаларды әртүрлі аймақтарда жүзеге асырған көптеген инвесторлар өз тәжірибесіне сүйенгенімен, олар жиі әртүрлі кедергілерге тап болуда. Бұл қиындықтар, әдетте, жобаның бастапқы кезеңінде – оның экономикалық тиімділігін бағалау мен қаржылық құрылымын қалыптастыру сәтінде туындайды. Жобалар қаржы ұйымдары тарапынан зерттелгеніне қарамастан, іске асыру барысында өнімді өткізу нарығының жеткілікті деңгейде зерттелмеуі, аймақтың нақты әлеуетінің есепке алынбауы секілді елеулі олқылықтар орын алуда.

Жамбыл облысында индустриалды-инновациялық дамудың мемлекеттік бағдарламасының бірінші және екінші бес жылдығы аясында барлығы 46 инвестициялық жоба жүзеге асырылған болатын. Алайда, бүгінгі таңда бұл жобалардың барлығы бірдей сәтті жұмыс істеп тұрған жоқ (10 жоба өзінің қызметін тоқтатты). Мысалы, мұнай-химия саласында жағдай нашар сипатқа ие — мұнда тек бір жоба (барлығы төртеу) ғана қазіргі уақытта белсенді жұмыс істеуде, яғни 75% тоқтап қалған.

Біздің ойымызша, мұндай кемшіліктер жобаларды талдау және іріктеу кезеңінде толыққанды сараптаманың жүргізілмеуімен тікелей байланысты. Бұл, өз кезегінде, жобаларды басқарудың тиімді жүйесінің болмауын көрсетеді. Қазіргі уақытта қолданылып отырған басқару механизмі өзара байланысы әлсіз элементтер жиынтығы ретінде көрініс табады және тек үдерістік сипатқа ие. Мұндай механизм жобалардың сапалы орындалуына кепіл бола алмайды және оны түбегейлі жетілдіру қажеттілігі айқын байқалады.

Аймақтық индустриялық жобаларды басқару механизмін жетілдіру үшін, біз ең алдымен аймақтық саясаттың негізгі бағыттарын анықтауымыз керек.

Аймақтық деңгейдегі индустриялық жобаларды тиімді іске асыру қазіргі заманғы экономикалық дамудың маңызды алғышарттарының бірі болып табылады. Бұл үдерісте мемлекеттің белсенді қатысуы шешуші рөл атқарады. Мемлекеттік басқару механизмінің мақсатты түрде қолданылуы әрбір аймақтың экономикалық әлеуетін кешенді игеруге және жобалардың өзара тиімді ықпалдастығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

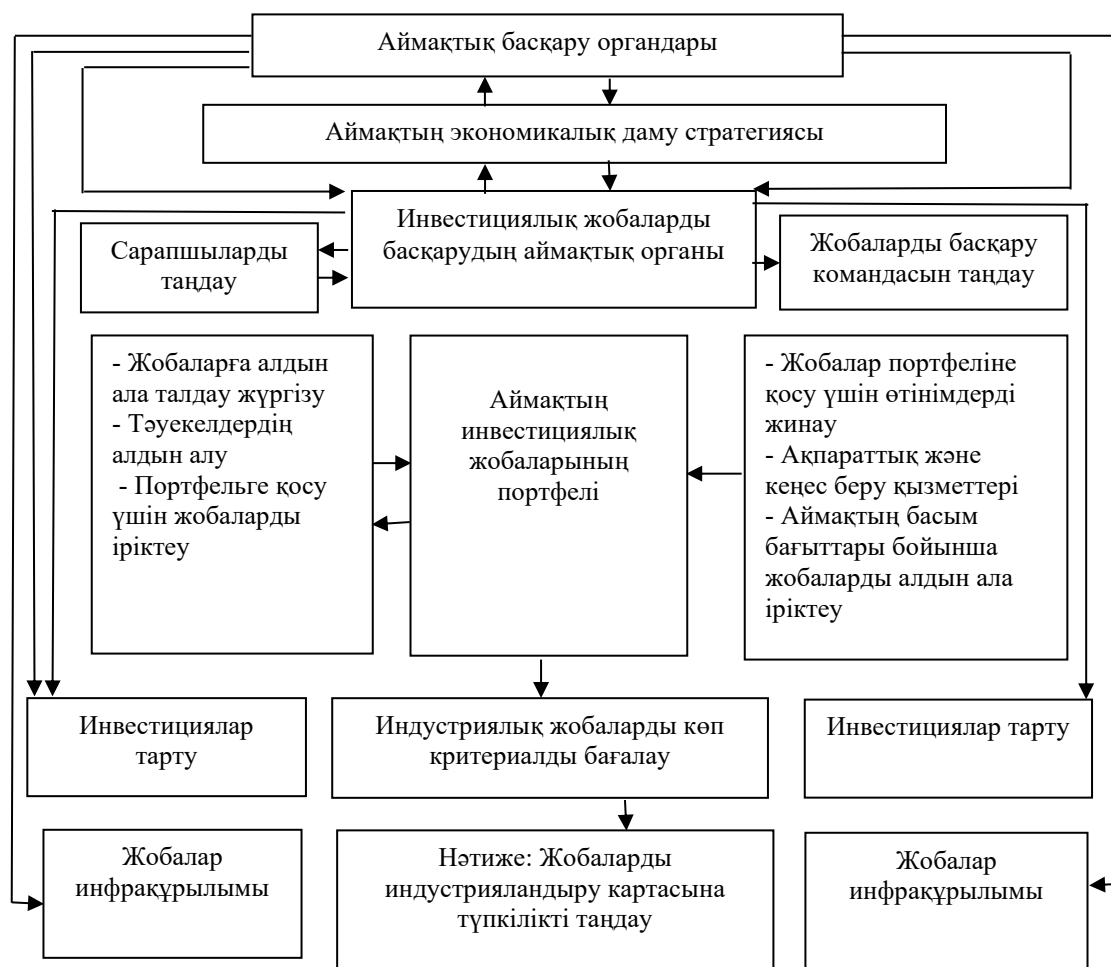
Аймақтық жобаларды тиімді басқару үшін, ең алдымен аймақтық деңгейде арнайы уәкілетті құрылымның жұмыс істеуі қажет. Мұндай органның негізгі функцияларының қатарына: инвестициялық жобалар бойынша ақпараттық-сараптамалық қолдау көрсету, жоспарланған бастамаларға кешенді бағалау жүргізу, даму басымдықтарына сәйкес келетін жобаларды іріктеу және ғылыми сарапшылардың қатысуымен жобаларды талдау жатады.

Сонымен қатар, жобаларды іске асыру кезінде аймақтық ерекшеліктерді ескеру аса маңызды. Бұл, өз кезегінде, аймақтың ұзақ мерзімді даму стратегиясын жүзеге асыруға ықпал ететін бағыттарды нақтылауға және нақты аймақтың өндірістік мамандануына, инновациялық әлеуетіне сәйкес келетін жобаларды таңдауға мүмкіндік береді.

Жобаларды жоспарлау және жүзеге асыру кезеңдерінде аймақтың қолда бар ресурстары - өндірістік қуаттар, кадрлық база, ғылыми-зерттеу орталықтары мен табиғи ресурстар - толық әрі ұтымды пайдаланылуы тиіс. Мұндай тәсіл жобалардың тиімділігін арттырып қана қоймай, аймақтың экономикалық дербестігін күшейтеді. Салааралық және салаішілік ықпалдастық жобалар арасындағы кооперацияны арттырып, олардың жалпы аймақ экономикасына мультипликативтік әсерін қамтамасыз етеді.

Жоғарыда баяндалған қағидаларды іске асыру нәтижесінде, аймақтық жобаларды басқаруға жауапты органның үйлестіруімен белгілі бір аймақтың даму басымдықтарына, өндірістік құрылымына және экономикалық әлеуетіне сәйкес келетін жобалар портфелі қалыптастырылады. Мұндай портфель аймақтың кешенді және тұрақты дамуына бағытталған мақсатты бастамалардан тұруы қажет.

Жалпы, аймақтық деңгейде индустриялық жобаларды басқару механизмінің схемасына келетін болсақ, ең алдымен кез – келген аймақта инвестициялық жобаларды басқарудың аймақтық органы құрылуы тиіс.

Сурет –3. Аймақтық индустриялық жобаларды басқару механизмінің схемасы*

* авторлармен жасалынған

Инвестициялық жобаларды басқарудың аймақтық органы әр жоба бойынша жобаларды басқару командасын анықтайды және олар аймақтың басым бағыттары бойынша жобаларды алдын – ала іріктеуі тиіс.

Арнайы аймақтық органмен бірігіп жұмыс істейтін негізгі тұлғалар – сарапшылар болуы тиіс. Сарапшылар жобаларға алдын ала талдау жүргізеді, әр жобаның мүмкін болатын тәуекелдерін анықтайды және портфельге жобаларды қосу үшін жобаларды іріктейді. Жоба сарапшылары ретінде – инвестициялық жобаларды сәтті жүзеге асырған кәсіпкерлер, ғылыми қызметкерлер, қаржы ұйымдарының мамандары және жобаларға мониторинг жүргізетін мемлекеттік орган мамандары алынуы тиіс. Сонымен бірге, аймақтық индустриялық жобаларды іріктеу кезінде көп критерийлі бағалау арқылы іріктеу жүргізген жөн болып табылады.

Аймақта жүзеге асырылатын жобаларды іріктеу барысында аймақтың әлеуеті (шикізат базасының болуы, ғылыми әлеует, сол жобаға сәйкес еңбек ресурстарының болуы), жұмыс орындарын құру мүмкіндігі, жобаны басқару жүйесінің болуы, сондай-ақ жобаның басқа жобалармен өзара байланыстың болуы сияқты критерийлерді қолдану қажет. Бұдан бөлек, жобаның аймақтық даму стратегияларымен үйлесімділігі, салық түсімдерінің көлемі мен экономикалық тиімділігін сипаттайтын қаржылық көрсеткіштер де маңызды іріктеу критерийлері ретінде қарастырылуы тиіс.

Индустриялық жобаларды іріктеу процесінде бастапқы басымдық ретінде аймақтың ресурстық, экономикалық және өндірістік әлеуетімен үйлесетін жобаларды анықтап, сұрыптау қажеттілігі туындайды.

Қорытынды. Зерттеу барысында аймақтық деңгейде жүзеге асырылатын индустриялық жобаларды басқару механизмінің құрылымы жан-жақты қарастырылып, аймақтық жобаларды басқару саясатының басым бағыттары анықталды. Сонымен қатар, индустриялық жобаларды басқарудың тиімділігін арттыру мақсатында аймақтық басқару механизмінің үлгілік схемасы ұсынылды.

Ұсынылған басқару схемасы нақты аймақ үшін өзекті болып табылатын инвестициялық бастамаларды жүйелеуге және мақсатты жобалар портфелін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл схема арқылы жобаларды басқаруға жауапты құрылымдардың қызметін оңтайландыру, сондай-ақ аймақтық ресурстарды тиімді пайдалануға бағытталған жобаларды үйлестіру механизмдері негізделеді.

Аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуының стратегиялық бағыттары айқындалғаннан кейін, жергілікті атқарушы органдардың міндеті – индустриялық жобаларды үйлестіріп отыратын арнайы уәкілетті органды қалыптастыру болып табылады. Мұндай органның құрылуы инвестициялық жобаларды мақсатты басқарудың сапасын арттыруға және олардың аймақтың даму стратегиясымен үйлесімділігін қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Ол орган ең бірінші кезекте аймақтың даму мақсаттарына және аймақтың әлеуетіне сай келетін жобаларды сарапшылар көмегімен іріктеп алуы керек. Жобаларды іріктеу барысында мына төмендегі критерийлер көмегімен іріктеу жүргізу керек:

- жобаның аймақтағы ғылыми әлеуетке сай келуі;
- аймақта сол жобаға қатысты шикізат базасының болуы;
- жобаның инновациялық инфрақұрылымға сай келуі;
- жобаның аймақтағы жүзеге асырылып отырған басқа жобалармен байланысының болуы;
- жобаның аймақтың даму мақсаттарына сай келуі.

Осы аталған критерийлердің көмегімен жобаларды іріктеу кезінде сол жобалардың тоқтап қалуы немесе толық қуатына шыға алмауы сияқты тәуекелдер азая түседі.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Ундрицов Н.А. Понятие региональной экономики // Московский экономический журнал. – 2021. – №5.
2. Агабекова Г.Н. Қазақстанның аймақтарын тұрақты дамуын қамтамасыз ету мәселелері. // Тұран университетінің хабаршысы. Ғылыми журнал. – 2017. – 46 б.
3. Турысбекова А.Б., Омирзакова А.К. Выявление тенденций социально-экономического развития регионов Казахстана. Economy: strategy and practice. – 2021. – №16(2). – С. 98–106. – <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2021-2-98-106>
4. Маршалова А.С., Новоселов А.С., Ковалева Г.Д. Региональная политика: приоритеты и принципы реализации // Вестник КузГТУ. – 2016. – №3(115).
5. Новоселов А.С., Маршалова А.С. Региональная политика как основа стратегического управления пространственным развитием // Интерэкспо Гео-Сибирь. – 2017. – №2.
6. Елсуков М.Ю., Москаленко В.Н. Развитие подходов к реализации региональной политики в России // Управленческое консультирование. – 2024. – №3. – С. 86–96. – doi.org/10.22394/1726-1139-2024-3-86-96
7. Ручкин А.В., Трофимова О.М. Управление проектами: Основные определения и подходы // Вопросы управления. – 2017. – №3(46).
8. Сиюхов Р.Р., Чиназирова С.К., Костенко Р.В. Развитие проектного управления экономикой региона. Новые технологии. – 2021. – №17(6). – С. 96–105. – doi.org/10.47370/2072-0920-2021-17-6-96-105
9. Малышев Д.П. Теоретико-методические аспекты управления региональными инвестиционными проектами // Вестник Псковского государственного университета. Серия: Экономика. Право. Управление. – 2012. – №1. – 15 с.

10. Sedova N., Filatov A., Improving the Efficiency of Managing Regional Investment Projects // Regional Economy. South of Russia. – 2020. – №8(3). – P. 130–138. – doi.org/10.15688/re.volsu.2020.3.12

REFERENCES

1. Undricov N. Ponyatie regional'noj ekonomiki // Moskovskij ekonomicheskij zhurnal [The concept of regional economy // Moscow Economic Journal]. – 2021. – №5.
2. Agabekova G. Qazaqstannyn ajmaqtaryn turaqty damuyn qamtamasyz etu maseleleri // Turan universitetinin habarsysy. Gylymi jurnal [Problems of ensuring sustainable development of regions of Kazakhstan // Turan University Bulletin. Scientific Journal]. – 2017. – 46 b. [In Kazakh].
3. Turyzbekova A., Omirzakova A. Vyyavlenie tendencij social'no-ekonomicheskogo razvitiya regionov Kazakhstana. Economy: strategy and practice [Identification of trends in socio-economic development of regions of Kazakhstan. Economy: strategy and practice.]. – 2021. – №16(2). – S. 98-106. – <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2021-2-98-106> [In Russian].
4. Marshalova A., Novoselov A., Kovaleva G. Regional'naya politika: priority i principy realizacii // Vestnik KuzGTU [Regional policy: priorities and principles of implementation // Bulletin of KuzSTU]. – 2016. – №3(115). [In Russian].
5. Novoselov A., Marshalova A. Regional'naya politika kak osnova strategicheskogo upravleniya prostranstvennym razvitiem // Interekspo Geo-Sibir' [Regional policy as a basis for strategic management of spatial development // Interexpo Geo-Siberia]. – 2017. – №2. [In Russian].
6. Elsukov M., Moskalenko V. Razvitie podhodov k realizacii regional'noj politiki v Rossii // Upravlencheskoe konsultirovanie [Development of approaches to the implementation of regional policy in Russia // Management consulting]. – 2024. – №3. – S. 86–96. – doi.org/10.22394/1726-1139-2024-3-86-96 [In Russian].
7. Ruchkin A., Trofimova O. Upravlenie proektami: Osnovnye opredeleniya i podhody // Voprosy upravleniya [Project Management: Basic Definitions and Approaches // Management Issues]. – 2017. – №3(46). [In Russian].
8. Siyuhov R., Chinazirova S., Kostenko R. Razvitie proektnogo upravleniya ekonomikoj regiona. Novye tekhnologii [Development of project management of the regional economy. New technologies]. – 2021. – №17(6). – S. 96–105. – doi.org/10.47370/2072-0920-2021-17-6-96-105 [In Russian].
9. Malyshev D. Teoretiko-metodicheskie aspekty upravleniya regional'nymi investicionnymi proektami // Vestnik Pskovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Ekonomika. Pravo. Upravlenie [Theoretical and methodological aspects of regional investment projects management // Bulletin of Pskov State University. Series: Economics. Law. Management]. – 2012. – №1. – 15 s. [In Russian].
10. Sedova N., Filatov A., Improving the Efficiency of Managing Regional Investment Projects // Regional Economy. South of Russia. – 2020. – №8(3). – P. 130–138. – doi.org/10.15688/re.volsu.2020.3.12

Шалдарбеков К.Б, Нурмухамбетова З.С., Джолдасов А.А., Сатыбалдиева Д.О.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫМИ ИНДУСТРИАЛЬНЫМИ ПРОЕКТАМИ

Аннотация

В данной статье рассмотрены вопросы совершенствования механизма управления региональными индустриальными проектами. В ходе исследования были обсуждены теоретические аспекты и основные понятия инвестиционной политики на региональном уровне. Авторами предложена классификация региональных проектов и рассмотрен процесс управления региональными проектами. В статье проведен теоретический литературный обзор понятий «Проект» и «Управление проектами» и приведены взгляды авторов. По результатам исследования авторами предложена схема механизма управления проектами, направленная на совершенствование отбора региональных индустриальных проектов. Предложенная схема механизма позволит сформировать портфель проектов, отвечающих целям развития и экономическому потенциалу региона, посредством многокритериального отбора индустриальных проектов. В предложенной авторами схеме должен быть создан специальный региональный орган управления инвестиционными проектами. Этот орган определяет команду по управлению проектами по каждому проекту и должен

предварительно отобрать проекты по приоритетным направлениям региона. Основными лицами, работающими совместно со специальным региональным органом, должны быть эксперты. Эксперты проводят предварительный анализ проектов, определяют возможные риски каждого проекта и отбирают проекты для включения проектов в портфель. Результаты данного исследования могут представлять интерес как для ученых, проводящих исследования в этом направлении, так и для сотрудников региональных государственных органов.

Shaldarbekov K., Nurmukhambetova Z., Joldassov A., Satybaldiyeva D.

WAYS TO IMPROVE THE REGIONAL INDUSTRIAL PROJECT MANAGEMENT MECHANISM

Annotation

The article discusses the issues of improving the mechanism for managing regional industrial projects. In the course of the study, theoretical aspects and basic concepts of investment policy at the regional level were discussed. The authors showed the classification of regional projects and described the process of managing regional projects. The article provides a theoretical literary review of the concepts of «Project» and «Project Management» and presents the views of the authors.

Based on the results of the study, the authors proposed a scheme of a project management mechanism aimed at improving the selection of regional industrial projects. The proposed mechanism scheme allows you to form a portfolio of projects that meet the development goals and economic potential of the region through a multi-criterion selection of industrial projects in the region. In the scheme proposed by the authors, a special regional body for managing investment projects should be created. This body determines the project management team for each project, and they must select projects in priority areas of the region in advance. The main persons working together with a special regional body should be experts. Experts conduct a preliminary analysis of projects, identify the possible risks of each project, and select projects to include in the portfolio. The results of this study may be of interest to scientists conducting research in this direction and employees of regional government agencies.

